

TAYANCH HARAKATI A'ZOLARI FALAJLANGAN BOLALAR NUTQ KAMCHILIKLARINI BARTAF ETISH BO'YICHA METODIK TAVSIYALAR

Ergasheva Nozima Odilovna

Annotatsiya

Maqolada ijtimoiy-maishiy yo'naltirish darslariga asosiy talablar, ixtisoslashtirilgan yordamchi maktab, maktab-internatlar o'quvchiga atrof-muhitda unga moslashishga yordam beradigan, jamiyatda o'z o'rnini topishga, imkon boricha, mustaqil bo'lishga imkon beradigan ta'lim berishi kerakligi, bunday muassasalar o'qituvchilari ishlarining o'ziga xos xususiyati birinchi navbatda ta'lim va tarbiyani yagona ilm olishga yordam beradigan darajada birlashtirishdan iborat bo'lishi kerakligi aks etgan.

Kalit so'zlar Aqli zaiflik, ijtimoiy-maishiy, dars, nogironlik, ixtisoslashtirilgan-maktab internat, ta'lim mazmuni.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni nuqson turlari va uning darajalariga mos ravishda belgilangan davlat ta'lim talablari asosida ta'lim berish, nuqsonlarni o'z vaqtida korrektsiyalash, ikkilamchi nuqsonlarni oldini olish, imkonini beradi. Bolalarning dunyoqarashini kengaytirib, mustaqil fikrlaydigan, o'z fikrini erkin ifoda eta oladigan, etib tarbiyalashga yordam beradi. Bolalarga ta'lim tarbiya berish orqali Ona Vatanga bo'lgan muxabbat tuyg'ularini shakllantirib, ma'naviy dunyosi kengayib boradi.

Ammo, shuni unitmaslik kerakki, maqsadga erishish uchun muayyan tarbiyaviy ma'rifiy ishlarga kompleks yondashib, ya'ni davolash tadbirlarini pedagogik ish jarayoni bilan chambarchas bog'lab olib borish kerak.

Miya falaji bilan kasallangan bolalar bilan olib boriladigan korrektsion pedagogik va davolash ishlari kompleks olib borishni, bunda psixonevrolog, nevropatolog, defektolog va tarbiyachi hamkorlikda ruhiy, jismoniy – harakat, nutqiy kamchiliklarni yumo'atish yoki bartaraf etishda sistemali ish olib borishni talab etadi.

Serebral falaj bolalar nutqini rivojlantirish bo'yicha mashg'ulotlarning dastlabki davrlarida atrofimizdagi narsa va xodisalarni, hamda ular bilan bo'ladigan harakatlarni tushunishga, talaffuz qilishga, ularning farqli va o'xshash xislatlarni anglab olishga, predmetlarda qism va butunlik munosabatlarni (inson yuzi va tanasining qismlari, boshqa predmetlarning ma'lum qismi kabi) o'rganishga o'qitib boriladi. Bu mashg'ulotlarda bolalarning lug'at boyligi rivojlantirib boriladi. Ularga kundalik hayotimizda ko'proq duch kelgandigan, xususan, idishlar, mebel, kiyim-kechkalar, o'yinchoqlar kabi predmetlarni tushunishga va yaxshi eslab qolishga

o'rgatiladi. Bir vaqtning o'zida bolaning idrok qilishga o'rgatiladi. Bir vaqtning o'zida bolaning idrok qilish, fahmlash saviyasi va tasavvurlarni konkretlashtiriladi.

Bolani lug'atini rivojlantirish uchun bolaning amaliy va hissiy tajribasini kengaytirishga qaratilgan dastlabki korreksion tadbirlar katta ahamiyat kasb etadi. Bola hayotining dastlabki davrlardanoq faol ravishdagi predmet amaliyot harakatlarni shakllantirishga intilish zarur. Logoped bolaning onasini bola bilan birgalikda bo'ladigan o'yinlarga jalb qilish lozim. Bu jarayonda esa uning nutqi birmuncha rivojlanib boradi.

Lug'atni shakllantirish bo'yicha ishlar bosqichma- bosqich olib boriladi.

Birinchi bosqichda bolalar predmetlar bilan ularning tasviri va ular bilan bajariladigan ishlar bilan birlamchi tanishtiriladi. Bu o'rinda bolaning e'tiborini jalb qilishga va uning javob reaksiyasini qo'zg'atishga yordam beradigan bir qator usullar qo'llaniladi: ya'ni predmetni kutilmaganda, to'satdan paydo bo'lib qolishi, yo'qolishi uning harakati. Eng asosiysi esa bolaning o'zi predmet bilan amalga oshiradigan harakatdir.

Ikkinchi bosqichda bolalar predmetlar bilan, ularning sifati va o'ziga xos bo'lgan jihatlari bilan birmuncha chuqurroq, kengroq tanishtirib boriladi. Bolada predmet haqidagi, uning qismlari orasidagi munosabat haqida, shuningdek, uning qurilishi va tarkibiy qismlari, nimaga mo'ljallanganligi haqidagi tushunchalar shakllanib mustahkamlanib boradi.

Ishning **uchinchi bosqichida** predmetlarning belgilari va xususiyatlarining ko'paytirilishi munosabati bilan mashg'ulotlar birmuncha murakkablashadi. Lug'at ishning asosiy vazifasi predmetlarning ajratib ko'rsatiladigan belgilari va xususiyatlarini ifodalovchi aniq so'zlarni topishga, o'z o'rnida qo'llash qobilyatlarni mustahkamlash hisoblanadi.

Ishning **to'rtinchi bosqichida** umumlashtirishlar va tushunchalar shakllanib boradi. Bolalarda predmetlarning asosiy belgilarni va xususiyatlarini ajratib ko'rsatuvchi so'zlar asosida turdosh va o'xshash jihatdan umumlashtiruvchi fikrlar rivojlantiriladi. Bolalar hajm, vaqt, masofa, son ma'nolarining ifodalovchi tushunchalarni o'zlashtirishda, ayniqsa qiyinchiliklarga duch kelishadi.

Lug'at boyligini mustahkamlash uchun va boyitish uchun kundalik muloqatlar, didaktik o'yinlar va o'yin tarzidagi mashqlarni bajarish amalga oshiriladi.

Biz shunday xulosaga keldikki, serebral falajli bolalar lug'atini takomillashtirish va boyitishning spetsifikasi sifatida uni predmet amaliy va o'yin faoliyati bilan uzviy bog'liq holda olib borish va sensor funksiyalarni rivojlantirish, ularning korreksiyasini ongli faoliyati bilan chambarchas bog'liq holda tashkil qilishni ko'rsatish mumkin. So'z ustida uning til birligi sifatida va ayniqsa uning ko'p ma'noligini o'rganish haqidagi logopedik ishlarning muhim yo'nalishi katta ahamiyatga egadir. Serebral falajlangan bolalarda grammatik bilim va ko'nikmalarni muvaffaqiyatli shakllantirish uchun ularning aqliy va nutqiy rivojlanishlariga kompleks tarzda yondashish kerak

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Shukhratovich, Makhmudov Khurshid. "Importance of didactic games in speech development of mentally retarded children." Asian Journal of Multidimensional Research 11.11 (2022): 20-23.

2. Shuxratovich, Maxmudov Xurshid. "Socio-Psychological Of Children With Speech Impairment Adaptation Features." INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 11.11 (2022): 243-248.
3. Махмудова, Мадинахон Махмудов Хуршид. "Нутқи тўлиқ ривожланмаган мактабгача ёшдаги болаларни ёзма нутққа тайёргарлигини шакллантириш муаммолари." Confrencea 4.04 (2023): 179-186.
4. Махмудова, Мадинахон Махмудов Хуршид. "Мактабгача тарбия ёшидаги болаларни ёзиш ва ўқиш кўникмаларини эгаллашга тайёрлаш." Confrencea 4.04 (2023): 187-192.
5. Shukhratovich, Makhmudov Khurshid, and Isodullayeva Iqboloy. "PHYSIOLOGICAL FOUNDATIONS OF SPEECH ACTIVITY." Open Access Repository 4.3 (2023): 765-771.
6. Shukhratovich, Makhmudov Khurshid, and Tahirova Mahliyo. "Ways To Increase The Vocabulary Of Mentally Retarded Children Of Preschool Age Based On Plot Role-Playing Games." International Journal of Early Childhood Special Education 15.2 (2023).
7. Shukhratovich, Makhmudov Khurshid. "IMPORTANT ASPECTS OF COLLABORATIVE ACTIVITIES IN THE PROCESS OF INCLUSIVE EDUCATION." (2023).
8. Shukhratovich, Makhmudov Khurshid, and Khomidova Shahribonu. "PEDAGOGICAL TASKS OF SPEECH THERAPIST AND PARENT COOPERATION IN ELIMINATING SPEECH DEFECTS." American Journal of Interdisciplinary Research and Development 16 (2023): 38-41.
9. Sobirkhonovna, Mahmudova Madinaxon. "Professional Training Of Future Speakers In The Period Of Independent Study." Archive of Conferences. Vol. 10. No. 1. 2020.
10. Maxmudova, Madinaxon, and Babayeva Azizabonu. "Ruhiy Rivojlanishi Sustlashgan Bolalar Lug'atining Psixik Rivojlanish Bilan Bog'liqligi." Conference Zone. 2022.
11. Kodirova, Feruzaxon Usmanovna, S. Z. Matupaeva, and Feruza Rakhimovna Teshaboeva. "Methodical cluster-an innovative mechanism to increase the efficiency of general secondary and inclusive education." (2020).
12. Mahmudova, Madina Sobirkhonovna. "The Role Of Independent Education In The Formation Of Professional Competencies Of Prospective Speech Therapists." Scientific and Technical Journal of Namangan Institute of Engineering and Technology 2.10 (2020): 358-363.
13. Feruza, Teshabaeva, Mahmudova Madina, and Yuldasheva Dilbar. "The essence of inclusive education in developed countries." European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol 8.1 (2020).
14. Sobirkhonovna, Mahmudova Madinahon. "An Innovative Mechanisms to Increase the Effectiveness of Independent Education of Future Defectologists." International Journal on Integrated Education 3.11 (2020): 210-211.

15. Maxmudova, Madinaxon, and Axmedova Vaziraxon. "Tayanch–Harakati A’zolari Falajlangan Bolalar Lug’atini Rivojlantirish Yo’llari." Conference Zone. 2022.
16. Махмудова, Мадинахон Махмудов Хуршид. "Мактабгача тарбия ёшидаги болаларни ёзиш ва ўқиш кўникмаларини эгаллашга тайёрлаш." Confrencea 4.04 (2023): 187-192.
17. Maxmudova, Madinaxon. "Technologies for the development of professional competencies of students of Higher Education." INTERNATIONAL JOUR
18. Maxmudova, M., and O. Zikirova. "Speech therapist and family collaboration in overcoming severe speech deficits." European Scholar Journal 2.10 (2021): 72-73.
19. Sobirxonovna, Maxmudova Madinaxon. "The genealogy of thoughts of the manifestations of ancient antiquity in the study of the speech deficit of dislaliya." Confrencea 3.03 (2023): 17-20.
20. Sobirkhanovna, Makhmudova Madinakhan, and Akhmedova Vazirakhan. "EFFECTIVE ORGANIZATION OF CORRECTIONAL-LOGOPEDIC WORK IN CHILDREN WITH CEREBRAL PALSY." Open Access Repository 4.3 (2023): 134-141.
21. Махмудова, Мадинахон Махмудов Хуршид. "Нутқи тўлиқ ривожланмаган мактабгача ёшдаги болаларни ёзма нутққа тайёргарлигини шакллантириш муаммолари." Confrencea 4.04 (2023): 179-186.
22. Sobirxonovna, Maxmudova Madinaxon. "GENEALOGY OF SCHOLARS AFTER THE 15TH CENTURY IN THE STUDY OF SPEECH DEFICIT." Confrencea 3.03 (2023): 21-25.
23. Sobirkhonovna, Makhmudova Madinakhan, and Goyipova Nodira. "Theoretical aspects of the development of academic mobility of future speech therapists in dual education." Asian Journal of Multidimensional Research 11.12 (2022): 148-154.
24. Sobirkhonovna, Mahmudova Madina. "THE IMPORTANCE OF THE USE OF PROJECT TECHNOLOGY IN THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCIES OF STUDENTS IN THE PROCESS OF INDEPENDENT LEARNING." EURASIAN EDUCATION, SCIENCE AND INNOVATION 29 (2020).
25. Sobirkhonovna, Mahmudova Madina. "DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCIES OF FUTURE SPEECH THERAPISTS IN THE PROCESS OF STUDYING INDEPENDENTLY." European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences 8.8 (2020): 155-158.